

ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄՆ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԱՊՈԼԻ
ԳՎԱՍՌՈՒՄ 1918-1920թթ.

1918 թվականի դեկտեմբերին բուրքերի հեռանալուց հետո Ալեքսանդրապոլի գավառի իշխանությունները ձեռնամուխ են լինում կրթական գործի կազմակերպմանը: Առաջնային նշանակություն է տրվում հատկապես դպրոցին: ՀՀ Խորհրդարանը դպրոցական գործը վերականգնելու և դպրոցը քաղաքականությունից հեռու պահելու նպատակով 1918թ. սեպտեմբերի 11-ին օրենք էր ընդունել, որի հիմքում ընկած էր դպրոցի կառավարման հասարակական սկզբունքը: Այդ օրենքով դպրոցը ՀՀ պետության մենաշնորհը չէր համարվում և ընդունվում էր ազատ դպրոցական համակարգը: Պետական գանձարանից նպաստ ստացող դպրոցները հանձնվում էին հանրային կրթության նախարարին, տեղական ինքնավար մարմիններին, դպրոցական շրջանային տեսուչներին, դպրոցների մանկավարժական խորհուրդներին, ավագ ուսուցիչներին և հոգաբարձուներին:¹ Փաստորեն հանրապետության տարածքում գործող նախկին պետական, եկեղեցական-ծխական և այլ տիպի դպրոցները հնարավորություն էին ստանում ազատ գործելու: Միաժամանակ օրենքը լուրջ ֆինանսական դժվարությունների առաջ էր կանգնեցնում դպրոցներին դպրոցաշինության, գրենական պիտույքների ու դասագրքերի հայթայթման և ուսուցիչների աշխատավարձերի վճարման հարցերում:

Ալեքսանդրապոլում 1918 թվականի հոկտեմբերից գործում էին ս. Փրկչի վիճակային, Արդուքյան օրիորդաց և ս. Լուսավորչի «Խրիմյան» դպրոցները: Ալեքսանդրապոլի թեմակալ առաջնորդ Արտակ վարդապետի՝ Երևանի փոխթեմակալ Խորեն եպիսկոպոսին ուղղված զեկուցագրում նշվում է, որ ս. Լուսավորչի Խրիմյան դպրոցի հոգաբարձությունն աղքատ է և առանց պետական նպաստի ուսուցիչներին աշխատավարձ տալ չի կարող: Հայտնելով այս մասին, Արտակ վարդապետը խնդրում է Խորեն եպիսկոպոսին՝ այս դպրոցները ևս հաշվի առնել պետությունից նպաստ խնդրելու դեպքում:² Ինչ վերաբերում է Արդուքյան օրիորդաց դպրոցին, ապա 1918թ. հունվարի 23-ին Գևորգ Ե կաթողիկոսին ուղղված դպրոցի հոգաբարձության խնդրագրում հայտնվում է, որ խնդրել են Ալեքսանդրապոլի Քաղաքային վարչությունից՝ քաղաքապետական ազատ հողամասերից մեկը ձրիաբար հատկացնել դպրոցի կառուցվելիք շենքի համար: «Ի պատասխան հոգաբարձութեան այս դիմումի,- ասվում է խնդրագրում,- քաղաքային վարչութիւնը իր դեկտեմբերի 16-ի N 314 գրութեամբ յայտնում է, որ Քաղաքային խորհուրդը՝ նոյեմբերի 23-ին կայացած իր նիստում որոշել է՝ Երևանեան փողոցի վերայ, քաղաքի Կենտրոնում, Սուրբ Աստուածածին եկեղեցում մօտիկ գտնւած ազատ հողամասը (669,4 քառ. սմ.) յատկացնել Արդուքեան դպրոցի նոր շէնքին այն պայմանով, որ դպրոցիս հոգաբարձութիւնը շէնքի կառուցումը ձեռնարկէ հինգ տարւայ ընթացքում և աւարտէ այն՝ հողամասը նւիրաբերելու օրից հաշւած՝ իօքը տարում: Կառուցւած շէնքը ընդմիշտ յատկացւելու է վերոյիշեալ դպրոցին, հակառակ դէպքում, ինչպէս և նշանակւած ժամանակամիջոցում շէնքի կառուցումը չձեռնարկւելու կամ չաւարտելու դէպքում, քաղաքը իրաւունք կունենայ հողամասը յետ գրաւելու»:³ Հայտնելով այս մասին՝ հոգաբարձությունը խնդրում է կաթողիկոսի օժանդակությունը այդ մեծ գործը սկսելու համար:⁴ 1918թ. փետրվարի 5-ին Ալեքսանդրապոլի Արդուքյան Օրիորդաց դպրոցի հոգաբարձությանը գրած պատասխանում կաթողիկոսի դիվանն հայտնում է, որ. «Մ. Աթոռի ներկայ անձուկ վիճակը ոչ մի հնարատրութիւն չի տալիս որևէ օգնութիւն հասցնել դպրոցի շինութեան գործին. այդ մասին պետք է հասարակական լայն հանգանակութեան դիմել Ալեքսանդրապոլի վիճակում»:⁵

¹ ՀԱԱ, ֆ.200, ց.1, գ.86, ք.4:

² Վավերագրեր հայ եկեղեցու պատմության, գիրք 9, Ե. 1997, ք. 158-159:

³ ՀԱԱ, ֆ. 57, ց.2, գ. 1135, ք.1:

⁴ Նույնը:

⁵ Նույն տեղում, ք. 2:

Դպրոցների իրավասությանն էր հանձնվում նաև դասագրքերի ձեռք բերման գործը: 1919 թ. հուլիսի 9-ին Արդության դպրոցին ուղարկած շրջաբերականով հանրա-
յին կրթության և արվեստի նախարարը դպրոցի վարչությանը խնդրելով տեղեկացնել,
թե ինչ դասագրքերի կարիք է զգում դպրոցը և ինչ քանակով, միաժամանակ նշում է.
«Միմիստրությունն սակայն անհրաժեշտ է համարում բացատրել, որ Միմիստրության
հոգատարությունը դպրանոցի վարչությանը չի ազատում անհրաժեշտ դասագրքեր և
այլ պիտույքները Ձեր սեփական միջոցներով հայթայթելու պարտականությունից»:

1919թ. օգոստոսին Հայաստանի Հանրապետության նորընտիր կառավարու-
թյունը Ա. Խատիսյանի գլխավորությամբ ձեռնամուխ է լինում կրթության բնագավա-
ռում արմատական բարեփոխումների իրականացմանը: Մասնավորապես նախատես-
վում է սկզբնական կրթությունը դարձնել ընդհանուր, պարտադիր ու ձրի, զարկ տալ
հատկապես պրոֆեսիոնալ կրթությանը, պետականացնել եկեղեցական-ծխական
դպրոցները, մտցնել դպրոցների հաջորդականություն և միասնականություն, ամեն
կերպ քաջալերել դպրոցների և այլ հաստատությունների բացման գործում մասնավոր
նախաձեռնությունը: Ալեքսանդրապոլի քաղաքային ինքնավարությունը և մանավանդ
քաղաքագլուխ Հ. Մելքոնյանը մեծ աշխատանք են կատարում կառավարության կրթա-
կան քաղաքականության իրականացման համար: Ալեքսանդրապոլի քաղաքային վար-
չության 1919թ. հոկտեմբերի 27-ի քաղաքային խորհրդին ուղղված դպրոցական գործը
կազմակերպելու վերաբերյալ զեկուցման մեջ պաշտպանվում են պրակտիկ, տարրա-
կան պարտադիր և երկսեռ, արտադպրոցական տարիքի երեխաների և որ կարևոր է՝
շարունակական կրթության գաղափարները: «Ներկայ դեմոկրատիկ ինքնավարության
պարտականություններից մեկն էլ հանդիսանում է, - մասնավորապես ասված է այդ
զեկուցման մեջ, - դպրոցական գործը ուղիղ հիմքերի վրայ դնելը: Դրա համար անհրա-
ժեշտ է ստեղծել այնպիսի պայմաններ, որի մեջ մանուկ սերունդը հնարավորություն
ունենայ բարգավաճել և պատրաստել առողջ մտքով այնպես, որ գործնականի հետ
ծանօթանալով, պատրաստի պրակտիկ կեանքի համար»:⁶ Չեկույցում առաջ է քաշ-
վում նաև տարրական պարտադիր կրթության գաղափարը: Չափազանց անհրաժեշտ
է համարվում հատուկ ուշադրություն դարձնել նաև արտադպրոցական տարիքի երե-
խաների ուսումնառությանը: Այդ նպատակով առաջարկվում է ստեղծել առանձին
դպրոցներ՝ «մանկական պարտեզներ» երկու սեռի երեխաների համար: Այս հանգա-
մանը կարևորում էր նրանով, որ սա հիմք կարող էր հանդիսանալ հետագայում երկ-
սեռ տարրական դպրոցներ բացելու համար: Բացի այդ՝ ապահովվում էր կրթության
հաջորդականությունը: Կարևորում էր հատկապես մանկական պարտեզների բացման
դաստիարակչական և սոցիալական նշանակությունը: Համարվում էր, որ դրանց բաց-
մամբ երեխաները կկտրվեն փողոցից, և կղրվի նրանց առողջ դաստիարակության հիմ-
քերը, իսկ ծնողներն երեխաներին տեղավորելով մանկապարտեզներում կկարողանան
աշխատանքի անցնել և բարելավել իրենց նյութական վիճակը: Հետաքրքիր էր նաև
մանկապարտեզների առաջարկվող ծրագիրը, որը ներառում էր ձեռարվեստ (նկարչու-
թյուն), երգեցողություն, երաժշտություն (նվագակցություն և պարեր), մարմնամարզու-
թյուն, նախապատրաստական գրույց-դասեր, խոսակցություն և լեզվի զարգացում, ծա-
նոթություն բնության հետ, մանկական պատմվածքների ընթերցանություն, զբոսանք և
խաղեր ու նախնական քվաբանություն:

Քաղաքային վարչությունը ենթադրում էր բաց անել սկզբում չորս մանկական
պարտեզներ, որոնց ծախսը կլիներ տարեկան մոտավորապես 220000 ռուբլի: Հաճա-
խող մանուկների համար առաջարկվում էր ամսական 100 ռուբլի վարձ, աշակերտու-
թյան 50%-ին ընդունել ձրի, այնպես, ինչպես որոշված էր քաղաքային դպրոցների հա-
մար: Ուսումնավարձից ստացած փողով վարչությունը նախատեսում էր մանուկների
համար կազմակերպել այդ տարիքի երեխաների համար շատ անհրաժեշտ նախաճաշ:
Սույն զեկույցը ներկայացնելով քաղաքային խորհրդի բարեհաճությանը՝ վարչությունը
ենթադրում էր, որ խորհուրդը կընդունի այն իր բոլոր մասերով հաստատող որոշում,
ինչպես նաև կմիջնորդի հանրային կրթության միմիստրի առաջ քաղաքային ինքնա-

⁶ ՀԱԱ ֆ. 18, ց. 1, գ. 9, ք. 10:

⁷ ՀԱԱ ֆ. 105, ց. 1, գ. 2776, ք. 4-5:

վարությանը տրամադրելու 200000 ռուբլի և չսպասելով մինչև հիշյալ գումարի ստանալը, կառաջարկի վարչությանը անմիջապես անցնել մանկական պարտեզների բացմանը:⁸ Քաղաքային խորհրդի 1919 թ. հոկտեմբերի 29-ի նիստը որոշում է հաստատել քաղաքում 4 մանկապարտեզ բացելու վերաբերյալ վարչության որոշումը և հանձնարարել վերջինիս միջոցողել կառավարության առաջ 22 հազար ռուբլի փոխանցելու համար և առանց սպասելու այդ գումարը ստանալուն, բացել մանկապարտեզները:⁹

Կրթական գործին աջակցում էին նաև Ալեքսանդրապոլի հասարակական կազմակերպություններն ու ընկերությունները: Այսպես՝ «Արտադպրոցական զարգացման ընկերությունը» 1919թ. նոյեմբերին Քաղաքային խորհրդին ուղղված նամակում առաջարկում է կազմակերպել մանկական ակումբներ, ստեղծելով «անհատապես բազմակողմանի զարգացած առողջ քաղաքացի՝ խոր հասարակական հայացքներով»:¹⁰ Ընկերությունը, մանուկների դաստիարակությունը համարելով հասարակական զարգացման անհրաժեշտ գործոն, նշում է. - «Դաստիարակութեան նպատակն է ստեղծել հարմար միջավայր զարգացնելու երեխայի նորմալ տվյալները, ձգտել ոչ այնքան տալ գիտութեան փաստեր, որքան ստեղծել ընդունակություններ, այսինքն զարգացնել հոգեբանությունը իրա բազմակողմանի մասերով, չը բարարարելով լոկ ուսումնական տեսակներով, զարգացնել երեխեքի մեջ գիտակցութեան ընդունակութիւն, մտքի տոկունութիւն, որ նա կարողանա անմիջապես պարզաբանել իրա շրջապատը, ինքնագործունեութիւն և հասարակականութիւն, գեղարուեստական և բարոյական նորմալ տվյալները, տալ ընդհանուր հասկանալի գիտելիքներ զանազան մասնագիտութիւններից իբրեւ նիւթ երեխայի ինքնուրույն կեանքի, զարգացնել մարմինը»:¹¹

Ընդառաջ գնալով Հանրային կրթության նախարարի առաջարկությանը և նկատի ունենալով ժողովրդական համալսարանների, կիրակնօրյա դպրոցների ու հայոց լեզվի դասընթացների և ընդհանրապես արտադպրոցական կրթության տարածմանը կոչված հիմնարկությունների կարիքը, տարրական դպրոցների Ալեքսանդրապոլի շրջանային տեսուչը հրավիրում է զանազան դպրոցների և քաղաքային ինքնավարության ներկայացուցիչների ընդհանուր ժողով: Քննելով արտադպրոցական կրթության խնդիրը, ժողովը որոշում է կազմել 11 հոգուց բաղկացած հատուկ հանձնաժողով, որի մեջ ի պաշտոնե մտնում էին նաև շրջանային տեսուչը ու քաղաքի ներկայացուցիչը: Հանձնաժողովը նպատակահարմար է գտնում արտադպրոցական կրթության և դաստիարակման գործը բաժանել երեք մասերի՝ ժողովրդական համալսարան, գրաճանաչության դպրոց մեծերի և պատանիների համար և հայոց լեզվի դասընթացներ: Միաժամանակ հարց է բարձրացվում ճշտել այդ գործում հանրային կրթության նախարարության և քաղաքային ինքնավարության փոխհարաբերությունը: Ըստ Քաղաքային ինքնավարության վարչության՝ այդ գործի ուղղակի հսկողությունն ու ղեկավարությունը պետք է լինի իր ձեռքում, և դրա հիմնական պատճառաբանություններն էին.

«ա) Քաղաքային ինքնավարութիւնը ներկայ պայմաններում ներկայացնում է իրենից աւելի դեմոկրատական սկզբունքներով ընտրւած մի հիմնարկութիւն, քէ իր կազմով, քէ այն խնդիրներով, որոնք դրուած են ինքնավարութեան առաջ, աւելի մօտիկ կանգնած լինելով տեղական կարիքներին, անհամեմատ աւելի լավ ձևով կարող է տանել այդ նորաստեղծ գործը:

բ) Քաղաքային ինքնավարութիւնների բազմաթիվ պարտականութիւնների մեջ ամենաառաջնակարգ տեղն է բռնում ժողովրդի կրթութեան գործը, իսկ Ալեքսանդրապոլի ներկայ Քաղաքային վարչութեան գործունեութեան մեջ կրթական գործը ամենակենտրոնական դերն է բռնում, որի համար կրթական գործի բաժինը յանձնւած է վարչութեան անդամներից մեկին աւելի օգտավետ և գեղեցիկ տանելու համար, իսկ Քաղաքային խորհուրդը որպէս օգնական տւել է վարչութեան անդամին իր կողմից ընտրւած մասնագետներից յատուկ դպրոցական յանձնաժողով:

⁸ ՀԱԱ. ֆ. 105, ց. 1, գ. 2776, ք. 4-5:

⁹ Նույնը:

¹⁰ Նուն տեղում, գ. 2777, ք. 1:

¹¹ Նույնը:

գ) Քաղաքային ինքնավարութիւնը տիրող պայմաններում հանդիսանում է իբրեւ կենտրոնական իշխանութեան տեղում ավելի հեղինակաւոր և ազդեցիկ մի օրգան, բնակչութեան բոլոր խավերն էլ դէպի նա վերաբերում են վստահութեամբ և հավատով և նրա բոլոր գործերին ամեն կերպ օգնում են: Քաղաքային ինքնավարութեան շուրջը նման խնդիրներում կարելի է հաւաքել ամեն տեսակի ու հոսանքի մարդկանց, որոնց աշխատանքն ու աջակցութիւնը սոյն և նման գործերում շատ անհրաժեշտ է:

դ) Եւ վերջապէս յանձնելով վերոյիշեալ գործը Քաղաքային ինքնավարութեանը, ավելի նպատակայարմար կերպով կիրականանայ արտադարձական կրթական գործիքները հիմնարկութիւնների հսկողութիւնը: Քաղաքային ինքնավարութիւնը կհանդիսանայ որպէս կանտրոլ այդ գործի թէ ծախսերին և թէ գործունեութեանը և միայն այդպիսի օրգանը, որպիսին է ինքնավարութիւնը կարող է ամբողջովին ունենալ հսկողութիւն թէ կրթական գործի ընթացքի և թէ դասարանների ամբողջ կազմի վրայ»:¹²

Ալեքսանդրապոլի տեղական ինքնավարության մարմինները հատկապէս նախանձախնդիր էին տեղում պետական համալսարանի բացման գործում: Ալեքսանդրապոլի գաղառում 1918թ. թուրքերի վարած քաղաքականության հետևանքով ոչ միայն նվազել էր գաղառի բնակչության թիվը, այլ փոխվել էր կազմը: Գաղառը զրկվել էր երիտասարդ կարող ուժերից: Ալեքսանդրապոլի բնակչության մեծ մասը հեռացել էր քաղաքից, քաղաքում և գաղառում հաստատվել էին մեծ թվով գաղթականներ: Առավել ծանր էր տնտեսական վիճակը: Գաղառը բառիս բուն իմաստով թալանված էր թուրքերի կողմից: Բնակչության նվազումը, սոցիալ-տնտեսական ծանր վիճակը աղետալի հետևանքներ կարող էին ունենալ Ալեքսանդրապոլի հետագայի համար: Հետևաբար Ալեքսանդրապոլի գաղառի տեղական իշխանությունների հիմնական մտահոգությունը գաղառի տնտեսական զարգացման և բնակչության քանակի ավելացման խնդիրն էր: Դրա համար կարևոր նշանակություն կարող էր ունենալ մի շարք հիմնարկությունների տեղափոխումը Երևանից Ալեքսանդրապոլ: Այս առումով առանձնահատուկ էր Ալեքսանդրապոլում համալսարանի բացման նշանակությունը: Թեև Հայաստանի կառավարությունը նախատեսում էր համալսարանի բացումը Ալեքսանդրապոլում իրականացնել Երևանում համապատասխան շենքի և բնակարանների սղության պատճառով, այնուամենայնիվ այն կարևոր նշանակություն կարող էր ունենալ Ալեքսանդրապոլի տնտեսական և քաղաքային կյանքի աշխուժացման գործում:

Պատահական չէ, որ երբ 1919 թվականի հոկտեմբերի 16-ին ՀՀ հանրային կրթության նախարարությունը դիմում է Ալեքսանդրապոլի քաղաքագլխին, խնդրելով պարզել, թե հնարավոր է տեղի ուսումնարանների շենքերում ժամանակավորապէս տեղավորել համալսարանը և նպաստավոր պայմաններ ստեղծել համալսարանի գոյության համար,¹³ Ալեքսանդրապոլի իշխանությունները մեծ պատրաստակամությամբ համաձայնվում են համալսարանին հատկացնել առևտրական դպրոցի մի մասը, լուծել դասախոսների բնակարանային խնդիրները և ուսանողական հանրակացարանի հարցը: Ընդ որում, Ալեքսանդրապոլի քաղաքագլուխ Հ. Մելքոնյանը, ելնելով վերը նշված հանգամանքներից, 1919թ. հոկտեմբերի 30-ին ՀՀ Նախարարների խորհրդի նախագահին գրում է, որ ոչ միայն հնարավոր է, այլ անհրաժեշտ է համալսարանը բացել Ալեքսանդրապոլում:¹⁴ Ավելին, նա առաջարկում է Ալեքսանդրապոլ տեղափոխել մի շարք այլ հաստատություններ ևս, ինչպէս օրինակ՝ փոստ-հեռագրատունը, երկաթուղային, ջրային և գյուղատնտեսական վարչությունները: «Շնորհիվ բոլոր մինիստրութիւնների ու դրանց ճիւղերի կենտրոնացման Երևանում,- գրում է քաղաքագլուխը,- որը իրոք չի յարմարեցված այդ բանի համար, ստեղծել է մի վերին աստիճանի ծանր կացութիւն, որը թէ քաղաքացիներին և թէ ծառայողներին հինք է տալիս դժգոհելու: Բնակչութեան խտացումը Երևանում բացի անյարմարութիւններից քաղաքացիներին սպառնում է վարակչի հիվանդութիւնների առաջանալու և այն տարածելու վտանգով և ազդում է մթերքների գնի բարձրացման վրայ: Մեզ թվում է, որ այնպիսի հաստատութիւններ, ինչպիսիք են համալսարանը, երկաթուղին, ջրային, գյուղատնտեսական,

¹² ՀԱԱ, ֆ. 105, ց. 1, գ. 2777, ք. 4-5:

¹³ Նույն տեղում, գ. 2798, ք. 1:

¹⁴ Նույն տեղում, ք. 2:

փոստ հեռագրատան վարչութիւնները, առանց գործին վնասելու կարելի է փոխադրել Ալեքսանդրապոլ, որը աշխարհագրական դիրքով հանդիսանում է Հայաստանի սկիզբը, իսկ առողջապահական և մթերքների էժանութեան տեսակետից ավելի բարեյաջող դրութեան մեջ է գտնուում և կարող է տեղափոխվել վերոյիշեալ բոլոր հիմնարկները: Առաջարկում ենք կազմակերպել համալսարանի աշխատանքները Ալեքսանդրապոլում: Մեր առաջարկի ընդունման դեպքում ա), շնչասպառ Երևանը կթերևանա և բ), Ալեքսանդրապոլին կտրի առաջ գալու և զարգանալու հնարավորութիւն»:¹⁵

1919թ. դեկտեմբերի 5-ին հանրային կրթության նախարարի գեկույցի հիման վրա Նախարարների խորհուրդը որոշում է համալսարանը ժամանակավորապես Ալեքսանդրապոլում բացել և մինչև 1919-20թթ. ուսումնական տարվա վերջը պարապմունքներն այնտեղ անցկացնել:¹⁶ Ալեքսանդրապոլի տեղական իշխանություններին չի հաջողվում կարճ ժամանակում բոլոր պայմանները ստեղծել համալսարանի համար,¹⁷ և 1920թ. հունիսի 21-ին Նախարարների խորհուրդը որոշում է համալսարանը տեղափոխել Երևան:¹⁸ Ալեքսանդրապոլի քաղաքային խորհուրդը, նրա լիազոր ներկայացուցիչները, հանդես գալով դրա դեմ, հանրային կրթության նախարար Գ. Ղազարյանին ներկայացնում են մի գեկուցագիր, որում համալսարանի տեղափոխումը համարում են վնասակար, գրելով. «Ամբողջ երկրի նյութերը քանել և խտացնել մի կետում, և գավառը արյունաքան անել, համարում ենք մեծապես վնասակար հայրենիքի համար»: Նույն իսկ առաջարկվում է Ալեքսանդրապոլում գտնվող նախկին ռուսական գորանոցի՝ Պոլիգոնի տարածքը՝ 56 մասնաշենք տրամադրել համալսարանի ֆակուլտետներին, այն դարձնել ուսանողական ավան:¹⁹ Հարկ ենք համարում նշել, որ համալսարանը մի շարք պատճառներով այդպես էլ չվերաբացվեց Երևանում, և միայն Հայաստանի առաջին հանրապետության անկումից և խորհրդային կարգեր հաստատվելուց հետո այն շարունակեց աշխատել՝ 1920 թվականի դեկտեմբերի 17-ին Խորհրդային Հայաստանի լուսավորության ժողովրդական կոմիսար Աշոտ Հովհաննիսյանի հրամանով վերակազմվելով և վերակոչվելով Երևանի ժողովրդական համալսարան:²⁰

Զնայած 1918-1920թթ. Ալեքսանդրապոլի գավառի համար ծանր այդ ժամանակահատվածում կրթական համակարգի զարգացման բազմաթիվ խոչընդոտներին, տեղական իշխանության մարմինները այստեղ զգալի աշխատանք կատարեցին Հայաստանի Հանրապետության կառավարության կրթական քաղաքականության իրականացման ուղղությամբ: Այդ քաղաքականության հիմքում ընկած սկզբնական ընդհանուր, պարտադիր երկսեռ, պրակտիկ և արտադպրոցական կրթության, բնակչության անգրագիտության վերացման և կրթության շարունակականության գաղափարները հետագայում ընկան խորհրդային կրթական համակարգի հիմքում և հետագա զարգացում ստացան խորհրդային տարիներին:

ОРГАНИЗАЦИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ДЕЛА В
АЛЕКСАНДРОПОЛЬСКОМ УЕЗДЕ В 1918-1920 гг.

Резюме

К. Алексанян

В сложных для Александропольского уезда условиях 1918-1920 гг. местные органы власти проделали значительную работу по осуществлению образовательной политики правительства РА.

Местные органы власти воплотили в жизнь такие идеи этой политики, как организация начального, общего, обязательного, совместного, при-

¹⁵ ՀԱԱ, ֆ. 105, ց. 1, գ. 2798, ք. 3:

¹⁶ Երևանի համալսարան, 1918-1920թթ.(վավեր. ժողովածու), հ. 81, Եր., 1995, էջ 135:

¹⁷ ՀԱԱ, ֆ. 57, ց. 2, գ. 1159, ք. 3:

¹⁸ Երևանի համալսարան, հ. 141, էջ 214:

¹⁹ Նույն տեղում, հ. 138, էջ 209-211:

²⁰ Նույն տեղում, հ. 190, էջ 280:

ладного, внешкольного и непрерывного образования и ликвидации безграмотности.

Первостепенное значение придавалось организации школьного дела, а также внешкольному образованию и воспитанию детей, посредством организации народных университетов, школ грамотности для пожилых и курсов армянского языка. Городское самоуправление считало себя ответственным за организацию образовательного дела. Особенно последовательными они оказались в вопросе создания в Александрополе государственного университета, считая, что он может иметь существенное влияние как на рост численности населения, так и в решении экономических и политических вопросов.